

Sami Zubaida: *Ret og magt i den islamiske verden*.

Forlaget Vandkunsten 2006. 296 sider.

Dette er den elvte udgivelse i serien af bøger under *Carsten Niebuhr Biblioteket*. Et samarbejde mellem *C.L. Davids Fond og Samling* og *Carsten Niebuhr Afdelingen* på Københavns Universitet. *Ret og magt i den islamiske verden* er oversat af Ole Lindegård Henriksen fra det engelske forlæg *Law and Power in the Islamic World* (2003). *Carsten Niebuhr Biblioteket* udgives i samarbejde med Vandkunsten; det redigeres af redaktør Pernille Bramming, professor Hans Munk Hansen og dr. phil. Jakob Skovgaard-Petersen og hele udgivelsesprojektet kan ikke roses nok. Gennem disse udgivelser får et dansk publikum mulighed for at læse værker om islam, den arabiske verden, muslimer, arabisk/muslimsk litteratur m.m. på dansk. Dermed bidrager disse vigtige udgivelser med en viden og indsigt om islam, den arabiske verden, dansk forskningshistorie (her tænkes på den meget flotte udgivelse i to bind *Carsten Niebuhrs rejsebeskrivelse fra Arabien og andre omkringliggende lande* (2003-05)) m.m., som i sig selv er uvurderligt, men som samtidig kan bidrage til at mindske fordomme og xenofobiske diskurser om muslimer i Danmark.

Sami Zubaida er professor emeritus i politik og sociologi ved Birkbeck College, University of London. Han er specialist i Mellemøstens religioner, kulturer og politik og har skrevet en række bøger om emnerne.

Ret og magt i den islamiske verden henvender sig til studerende, forskere og den almindelige

læser med interesse for islamisk lov og for den muslimske verdens politiske og sociale strukturer.

Bogens opdeling: Zubaida begynder med en oversigt over *sharias* tidlige historie fra profeten Muhammads tid og definerer *sharia*-begreber som *sunna*, *hadith* og *ijtihad*. I kapitel to undersøger Zubaida de komplicerede relationer mellem forskellige juridiske institutioner, både *sharia*-styrede og hersker-styrede i det osmanniske rige (1281-1923). Kapitel tre diskuterer *sharias* historiske relation til politisk autoritet, med speciel fokus på *sharia*-baserede udfordringer for den politiske autoritet. Bemærkelsesværdige eksempler på sådanne udfordringer inkluderer dem fremført af *Ibn Hanbal* mod det abbasidiske kalifat (750-1258) og af *Ibn Taimiya* mod mamelukernes rige i Egypten (1250-1517). Kapitel fire handler om *etatiseringen* (statsliggørelsen) af lovsystemer og forklarer, hvordan det 19. århundrede var vidne til verdslige herskeres magterklæring over religiøse juridiske strukturer. Selvom verdslige herskere fortsatte med at være afhængige af religiøse symboler til legitimering af deres position, var religion klart underordnet statens behov. De sidste to kapitler demonstrerer interaktionen af religiøs lov og moderne stater ud fra eksemplerne Egypten og Iran.

Ret og magt i den islamiske verden er generelt interessant politisk- og socialhistorie om relationerne mellem islamisk lov og de politiske ledere, som har regeret i Mellemøsten siden Profetens død i 632 e.kr. Et budskab står klart: forestillingen om en omnipotent *sharia*, givet fra kalif til kalif gennem 14. århundreder, er en anekdote, som opretholdes i bedste velgående blandt radikale

islamister og deres vestlige kritikere i fællesskab. Zubaida viser på glimrende vis, hvordan radikale islamisters forestilling om, at islam er en komplet "civilisation" – ikke bare en religion, men også et politisk og socialt system, hvori den guddommelig åbenbarede lov er centralt placeret – er en moderne fortælling, som knytter an til antimoderne og antikoloniale tanker blandt muslimske lærde fra det 19. og 20. århundrede. Det er et synspunkt, som både fremføres af visse vestlige kommentatorer og politikere, "der bekender sig til forestillingen om "civilisationernes sammenstød", og af islamister, der insisterer på islams totalitet og udelelighed. Der hersker en slags ideologisk symbiose mellem de to lejre." (pp. 13), som Zubaida skriver i indledningen.

Zubaida viser, hvordan politik i islam er centreret omkring spørgsmålet om loven, hvilket er årsagen til, at retsvidenskab historisk set er mere vigtigt end filosofi eller teologi. Dermed er loven (*sharia*) et produkt af politik, og han underminerer effektivt de argumenter som gør, at islamister forestiller sig, at *sharia* er en "guddommelig lov". Zubaida sporer *sharias* historiske udvikling fra islams andet århundrede, og viser, hvordan de tidlige kaliffer ikke havde nogen systematiske lovsamlinger de kunne trække på. Muslimske lærdes bestræbelser på at forstå det guddommelige budskab, i fraværet af Profeten og hans umiddelbare efterfølgere, førte til skabelsen af islamiske retsfilosofier og –systemer (*fiqh*), herfra udviklede *sharia* sig. Selvom det var meningen, at de tidlige islamiske stater i teorien skulle opretholde den "guddommelige lov", så var *sharia* fra begyndelsen, og forblev således op til moderne tid, juri-

sternes ideale lov i modsætning til den egentlig retsnorm. Netop fordi det i teorien var fyrstens opgave at opretholde *sharia*, blev det fokus for enhver form for politisk strid. Dem som udfordrede magten, baserede deres legitimitet på at være de "sande" beskyttere af islam. Derfor førte dette uundgåeligt til, at konflikterne havde indvirkning på formuleringen af loven selv, idet retslige afgørelser blev kørt frem af velvillige retslærde (*ulama*), som havde til formål at tjene politiske formål af den ene eller anden hersker eller fraktion i en strid. *Sharia* er dermed, ifølge Zubaida, "et produkt af juridiske diskurser og institutioner, der er opbygget, så de passer til varierende samfundsmæssige og politiske mønstre." (pp. 11).

Hvorfra stammer myten om den monolitiske *sharia* og "traditionel" islamisk teokrati fra? I et begrænset omfang, skriver Zubaida, eksisterer der en litterær teologisk tradition, som strækker sig fra *ibn Hanbal* (780-855) gennem *ibn Taimiya* (1263-1328) og *Kharijitterne* (en sekt, som opstod i den tidlige islamiske tid under striden mellem Ali og Muawiya, som i 657 afviste kaliffernes autoritet og foretrak et samfund, som blev styret i overensstemmelse med skrifterne), som var imod korrupsionen af herskeren (ofte fremmede som *Mamlukkerne* eller *Mongolerne*). Zubaida viser, hvordan denne idehistoriske udvikling er undtagelsen i muslimernes historie i Mellemøsten, alligevel tages den op af filosofen og socialantropologen Ernest Gellner som symbolsk for et "umma (de troende masser) versus korrumpert hersker"-paradigme.

Zubaida argumenterer mod Patricia Crone og Ernest Gellners essentialisering af de muslimsk

dominerede samfund, herunder Gellners idé om, at muslimske samfund, som de eneste i verden, ikke kunne undergå sekulariseringsprocesser. Deres idé om det uforanderlige, arkaiske og statistiske islamiske samfund og ditto stat bunder i en forestilling om adskillelsen af den *ulama*-baserede lov, der følges af de troendes fællesskab, og den statslige praksis som tilsammen udgør den determinerende og uforanderlige essens i hele islam. Dette, viser Zubaida med al tydelighed, ikke er tilfældet gennem masser af eksempler på sekulære retslige, politiske og kulturelle institutioner i lande som Egypten, Iran, Algeriet, Tyrkiet, som har undergået forandring på baggrund af ekstern påvirkning især fra Europa.

Islamiske statslige myndigheders manglende evne og/eller lyst til at implementere juridiske systemer i fuldstændig overensstemmelse med sharia fremviser en interessant parallel med bestræbelserne i mange stater i Europa og specielt i USA for at holde religion og stat adskilt. Ser man eksempelvis på USA, har idealet om en fuldstændig adskillelse af religion og stat vist sig at være lige så svært at opfylde, som det islamiske ideal for enhed mellem religion og stat. Selv med den erklærede grundsætning; *adskillelse af kirke og stat*, har USA sammenblandet de to på mange forskellige symbolske måder, eksempelvis ved at udstille Det gamle Testaments ti bud i retsbygninger inklusiv Højesteret og på mere konkrete måder, ved at tillade skattefradrag for religiøse bygninger og i visse tilfælde regeringsunderstøttelse af religiøse uddannelsesinstitutioner. Historien viser, at i USA, som i Iran, har folkelige følelser og historiske erfaringer forhindret regeringer i

at opnå deres erklærede mål for relationen mellem religion og stat.

Zubaidas studie af ret og magt i den islamiske verden giver et glimrende historisk overblik over udviklingen af islamiske juridiske institutioner og sporer deres institutionelle modning til moderne tid, og fortæller samtidig en ensartet historie om magtens sejr over religiøse idealer.

Brian Arly Jacobsen, Ph.d. stipendiat
Afdeling for Religionshistorie, Institut for Tværkulturelle og regionale studier,
Københavns Universitet